

K r o n i k a

malion» pa je bila že samo jezikovno nesprejemljiva. Vivie v «Warrenovi» je igrala Medvedova z nekim rezkim realizmom. Njena naslednica debutantka Debelakova je ubrala milejši način; izkazala je nadarjenost; v konverzacijskih prizorih je igrala sveže in prirodno, za dramatične nastope pa še ni dozorela.

Poizkus z Američanom E. O' Neillom, čigar «Ana Christie» je šibkejšo avtorjevo delo, ni uspel ne režijsko ne igralsko.

Sodobno francosko romantiko je literarno dostojno reprezentiral Ch. Vildrac s svojo «Ladjo Tenacity». Ampak slovenski oder je umetniško še prešibak, da bi mogel izčrpati in izraziti delo tega «pesnika ljubezni», čigar poezija nosi tudi v dramatici močan liričen akcent. Delo je propalo.

Ibsenov «John Gabriel Borkman» je snovno aktualen, umetniško pa ne. Avtorjevo dramsko konstruktérstvo, vse njegovo pojmovanje drame nam je danes bolj tuje, kot le kdaj. Njegove teze in problemi ne zanimajo. Njegovi moški značaji so često preozki za sodobni čas, njegove ženske niso vedno živa bitja. Konflikt obeh žensk v «Borkmanu» ni neoporečen, Borkman sam pa je črtan z močno roko velikega stvaritelja. Predstava na našem odru ni imela dovolj življenskih kali v sebi.

Najbolj nazorno je nesoglasje med zunanjim naporom in notranjo šibkostjo pokazala predstava Pirandellovega «Henrika IV.». Režiser Šest je jako zanimivo presadil zunanji okvir tega dela na naša tla. Ampak interpretov ni našel. Rogozov Henrik je bil opremljen z vsemi potezami tega bizarnega junaka, kaotičnosti notranjega bistva pa nam ni mogel razodeti.

Kajti oder ni kino. Človeška govorica je tisti medij, ki sporoča poslušalcu kreativne vrline interpretove, njegovo notranjo silo ali nemoč. Človeška govorica ne laže. Ena sama niansa v tonu je dovolj, da izpriča igralčevo notranjo pristnost ali zgolj afektacijo.

Fran Albrecht.

Pravi naslov dr. Tavčarja spisu «Izza kongresa». Ker se je v našem slovtvu vrinila napačna označba tega lepega literarnega dela, ki je izhajalo v «Ljubljanskem Zvonu» od leta 1905. do leta 1907., si štejem kot bivši sotrudnik «Ljubljanskega Zvona» v dolžnost, da razjasnim, kako mu je nastalo nazivanje «zgodovinski roman».

Spis je imel do vštetelega 10. poglavja ta naziv, a ne iz peresa avtorjevega, nego tedanjega urednika dr. Zbašnika. Le-ta je na prvem listu rokopisa brez vednosti dr. Tavčarja s svinčnikom zapisal: «Izza kongresa. Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.» Ta prvi list hranim še sedaj kot znamenito relikvijo. Ostal mi je, ker je bilo meni poverjeno pregledovanje rokopisa in odtiskov v jezikovnem oziru. Ko sem leta 1906. šel k pisatelju po nadaljevanje spisa za 11. poglavje, mi je s poudarkom dejal, da ne piše zgodovinskega romana, nego le povest, zato naj v prihodnje opustim dosedanji naslov. Po tem izrecnem naročilu je nadalje izhajal spis brez kakega naslova.

Na podstavi pisateljevega izrečila so brez dvoma vse dedukcije prof. Prijatelja, prireditelja ponatiska te povesti v V. zvezku «Zbranih spisov» v založbi «Tiskovne zadruga» v Ljubljani, ki jih je oprl na najin «zgodovinski roman», pogršne. Zagrešil jih je pač, ker ni imel prilike, da bi bil zvedel za postanek tega naziva. Napačna je torej trditev njegova, «da je dr. Tavčar začel pisati »Izza kongresa« iz želje, da ustvari široko zasnovan roman (kakor je delo tudi izprva označil) iz nekdanjega življenja Ljubljane...» (urednikov uvod, V.). Takisto napačno je tudi mnenje njegovo, «da je najbrž čutil tudi

K r o n i k a

pisatelj (da je namreč iz dela nastala bolj kronika)» in to označil na ta način, da je v nadaljevanjih izbrisal podnaslov »zgodovinski roman».

Literarni zgodovinarji naj na podlagi tega razjasnila pravilno navajajo spis »Izza kongresa» kot povest, a ne več kot »zgodovinski roman».

Naj omenim kot živa priča še nekaj o tem spisu. Da je dr. Tavčar pogloma pisal to povest, je znano, ni pa morebiti znano, da jo je s težavo pisal. Večkrat mi je potožil, zakaj se je vdal prigovarjanju dr. Zbašnika, naj piše, saj vidi, da je že za vse prestar. Po mojem mnenju so ga tedaj morale druge — politične — skrbi, ne pa starost, saj je veliko pozneje ustvaril še mnogo lepših spisov. Spisoval pa je »Izza kongresa» jako natančno. Vsak ulomljeni odtisk je, preden je šel v stroj, še sam prečital in preprečil tako kako stvarno pomoto.

A. Mikuš.

I N O Z E M S K I P R E G L E D

Marginalije o sv. Frančišku Asiškem. Pišejo se knjige o Frančišku Asiškem. Po slovitih vernikih, kakor sta Jörgensen in protestantski teolog Sabatier, je tudi Chesterton plačal z blestečo studijo tribut modernega človeka srednjeveškemu svetniku, ljubitelju skromnih duš in krotkih ptičev. Prirejajo se pompozne proslave njemu, ki je bil tih in ponižen in je učil ljudi, da naj slave Boga z odpovedjo in tišino. Ali bodo kupi knjig, ki jih bo ob 700letnici bruhnila na dan sleherna literatura, odtehtali veliko duševno in čuvstveno nasprotje, ki leži med modernim človekom in asiškim ubožcem? Toda taka nasprotja so tragika — ali nemara komika — človeške nepopolnosti. Dostojevskij je v poglavju o velikem inkvizitorju v romanu »Bratje Karamazovi» podal krasen dokaz do brezdanjosti globokega nasprotja, ki loči Krista od onih, ki so se v njegovem imenu polastili posvetne moči in zemeljskih dobrin. Vse velike osebnosti, ki so v sebi premagale demonsko silo nature, se pretvarjajo sčasoma v ideal, v neko abstrakcijo, ki ji lahko daješ poljubno podobo. In tako se letos, v času velikih proslav in ceremonij, nehote vsiljuje misel, kakšen odnos vlada med modernim človekom in srednjeveškim asketom, utemeljiteljem mirnih samostanov in predhodnikom tistih resigniranih optimistov pesimističnega krščanstva, ki so po Frančiškovem vzgledu vabili k čisti radosti, Jammesovi »joie sans ombre» in k vedri notranji lepoti.

Kdo je moderen človek? Vsaka doba vpodobi svoja civilizacijska in kulturna stremjenja, svojo psihologijo v povprečnem človeškem tipu, ki tvori jasno nasprotje tipom drugih dob. Tak tip je v naših dneh zapadnjaški buržuj. Ni to malomeščan renesančne in baročne dobe, ki se še ogreva za pastoralno poezijo, niti dobrodušen prebivalec provincijalnih mest, ki se je opajal z nemško romantiko. Zapadnjaški buržuj je velikomeščan, zakaj velika mesta so — kot je lepo dokazal Oswald Spengler — najtipičnejši produkt sodobne civilizacije; torej tudi njih prebivalci najbolj izražajo duha svojega časa. Velemesta pa imajo dva sloja: buržuja in proletarca. Socialno sta si huda nasprotnika, ali v miselnosti sta si začudo blizu; razlikujeta se le v čuvstveni sili, ki preveva njuno miselnost. Pri buržuju ta sila upada in dobiva v pesimizmu dekadenten izraz, medtem ko je proletarec kulturni optimist.

Kaj je ta miselnost? Nje oblike so raznovrstne; odtenki močno zastirajo pregled, ali v odnosu napram ugankam sveta in življenja se poudarja duh stroja. Svetovni nazor se izpremeni v neko konstrukcijo umstvenih dognanj, kakor tvorijo stroj razne mehanične oblike; človeku se zdi, da je tok nje-